

1826

Michael 2026; 23: 215–218

doi: 10.5617/michael.13584

Hvorfor handler dette nummeret av Michael om året 1826?

I 1826 bodde det om lag én million mennesker i Norge, nesten alle på bygda. Christiania og Bergen hadde knapt 20 000 innbyggere hver, og landet hadde bare rundt 120 leger – én lege for om lag 8 000 mennesker (1). For de fleste nordmenn var legen flere timers, ofte flere dagers, reise unna.

Likevel skulle 1826 bli et merkeår i norsk medisinsk historie. Rikshospitalet åpnet dørene, Norge fikk sitt første medisinske fagtidsskrift, *Eyr*, og landets første medisinske sammenslutning, Læseselskabet i Christiania, ble etablert. Som Øivind Larsen viser i dette nummeret, markerte året begynnelsen på en institusjonell utvikling som skulle få stor betydning for norsk medisin (1).

Det er lett å se tilbake på 1826 som en primitiv tid. Mer presist var det en overgangstid. Tolv år tidligere hadde Norge opplevd sitt «utrolige år». I 1814 ble en ny stat, en ny grunnlov og en ny politisk orden skapt på rekordtid. I 1826 var det fortsatt den unge staten som bygget sine institusjoner – også de medisinske.

Samtidig var sykdomsbyrden stor. Øivind Larsen skriver at det knapt fantes et hus eller en arbeidsplass der det ikke til enhver tid var noen som var syke, særlig av infeksjonssykdommer (2). De medisinske ressursene var beskjedne, men ambisjonene var store.

Rikshospitalet var lenge et kummerlig sted, men det viktigste var at sykehuset var åpnet, som Stein A. Evensen skriver (3). At det lille medisinske miljøet i Christiania samtidig fant grunnlag for å etablere et medisinsk tidsskrift, sier også noe om ambisjonene. *Eyr* utkom bare i tolv år, men la

grunnlaget for den norske medisinske tidsskriftstradisjonen som lever videre i dag.

1826 varslet en ny tid. Det er all grunn til å markere dette med et eget temanummer av *Michael*, et tidsskrift som er oppkalt etter Norges første professor i medisin, Michael Schjelderup (1769–1852).

Historien som ikke ble skrevet

«Om hundre år er allting glemt», heter det (4). Helt riktig er det likevel ikke. Noen begivenheter viser seg å ha en lengre ettertid enn andre.

Da Rikshospitalet feiret sitt hundreårsjubileum i 1926, viet Aftenposten førstesiden til begivenheten (figur 1) (5). I tillegg fylte saken to helsider inne i avisen. Jubileet ble dessuten markert med en bok på 55 sider skrevet av sykehusets direktør, Christian Magnus Falsen Sinding-Larsen (1866–1930) (6), som også ble publisert over to numre av *Tidsskrift for Den norske lægeforening* (7, 8). I tillegg publiserte Fredrik Georg Gade (1855–1933) en «jubilæumsartikkel» med 48 illustrasjoner i *Norsk Magazin for Lægevidenskaben* (9).

Sinding-Larsen beklaget at det ikke hadde vært mulig å presentere en mer omfattende jubileumshistorie, men håpet at en slik framstilling kunne komme seinere. Likevel vitner markeringen om at sykehusets historie ble oppfattet som en nasjonal begivenhet. Det er også tankevekkende å lese hvor beskjedent sykehuset fortsatt var bemannet ved hundreårsjubileet. Foruten direktøren hadde Rikshospitalet 11 overleger, én prosector, én kjemiker, 40 underleger og et pleiepersonale på 160 (10).

Ønsket om en samlet historie om Rikshospitalet ble seinere tatt opp ved flere anledninger. Nye forsøk ble gjort i forbindelse med jubileene i 1959 og 1976, men heller ikke disse førte fram til en større historisk framstilling. I 1990 kom *Rikets hospital* av Torolf Elster (1911–2006). Boka er underholdende og velskrevet, men som forfatteren selv skriver i første setning: «Dette er ikke en historikers arbeid» (11). Da Rikshospitalet fylte 175 år i 2001, utkom *De tre Riker*. Redaktørene framhevet at boken ikke var en egentlig sykehushistorie. En slik framstilling ville kreve et eget faghistorisk prosjekt, skrev de, og uttrykte håp om at jubileet kunne stimulere til et slikt arbeid (12).

Til 200-årsjubileet foreligger fortsatt ikke en faghistorisk framstilling. Det er et tankekors (13). Rikshospitalets historie er også historien om utviklingen av norsk medisin, medisinsk forskning og spesialisthelsetjeneste. Nettopp derfor fortjener den å bli utforsket, mens kildene fortsatt finnes og kan settes inn i en større sammenheng.

Rikshospitalets første 100-aar.

16-10-1826—16-10-1926.

For "Aftenposten" av dr. Sinding-Larsen, Rikshospitalets direktør

Fedelskuffelsen i Theatergaten.
(Efter Schöenberg).

I. Rikshospitalets foerhistorie (1814—1829).

De Norge, ribbet og færdigst i 1814 paany skulde organisere al indre liv som selvstændigt stat, en af de mange svære opgaver man måtte løse, den af faa en medicinsk undervisning sat igang ved det universitet, som i aar før smedte var oprettet.

Universitetets søn, landet Lille hovedstad, hadde dengang ikke meget at byde til løsning av denne opgave, 10.000 indbyggere, tærløve kommunikationer og 3 små sykehus, væsentlig for militære samt for rødekyr og vandrere, alle mest fremmede sykehus i landet. Det var de

Men man tek hvad man haad-
oprettet hele 3 medicinske profes-
sorater, hvorav 2 kliniske (Sæve-
sens i medicin, Thulstrup i kir-
urgi og accouchement), og 1st
juni 1914 begyndte man dristigt
at uddanne læger, som i like gra-
de skulde være uddannede ogsaa i kir-
urgien.

Før klinisk undervsning i med-
delen og kirurgi fik man fra 1878
føreløbig adgang til byens syge-
sykhus i Vaterland (paa det nu-
værende Jerbanestov), til Garn-
sonsygehuset paa Hammersbo-
(den enden skulderetens smukke
bygning i Akerstræde 44) -
til Akerhus Amtssygehus i Ge-
tebergstræde. En midlertidig læ-
seluftsret blev i 1818 oprettet
til tilbygning til det civile syge-
hus.

Allerede i april 1816 bad Stortinget beslutte at oprette et almindelig hospital for riket (fr. 1818 kaldet »Rikshospitalet») til 150 syke og en fødselstiftelse til 30 fødende, — først for behandlengens skyld, saa ogsaa for praktisk undervisning av læger i Serinmedicin.

Efter mange overvejelser blev det i 1820 vedtaget af riksstyrelsen at løjde og indføre 2 a. de 3 a. køns, men førstehånd havde lade Gårdsmyndigheden og det civil styrelse. Det første besluttede i 1824 udtvilet og indført for de danske og kirurgiske skyde, i de civile skulde der kun være 2000 riks- og redskytte. Til fæstelses- tids lode man indlærdt kun en lille Vognmandste, som kun gik allede næsten 1825 i bygger og en bygning for stillings- paa tenten i Åkershuset, efter- tegning af bergaad Collet- herhus som næsten 1826 tog paa en større murbygning i Græbrøgstien til supplerer af de tidligere indførte skyde. Den 2. tenten var indlærdt i 1826.

II. Rikshospitalet 1836—1883

Det smykkede Garnisonsskyt-
del 400 sønger for medicinske og
kirurgiske patienter. Plakaten
Vaterlandspuden lste novem-
ber s. a. for 25 hudeyde og var
vrikke. (Den blev nedlagt allere-
st 1844).

Stiftsbens nye hus blev fæ-
dig i 1827, men bestaag af
af Rikshospitalet, som i 1828
gav det fra sig for i 1829.
Da maatte man i stiftet
nu faa det. Den var blit flyt-
tet til Thorstergaten; der opto-
brand i det nærliggende Strø-
bergs teater, og i hmi og ha-
maatte barnevinder og spæ-
barn ut og over i Rikshospitalet.
Man skremte dem, at barn der

Rikshospitalet - egen bygning med Grubgæstegade blev færdig i 1842, 26 år efter at hospitalets oprettelse var besluttet af 150-mænds forsamling i 1816. I 1840 fik stiftelsen bedre forhold til selvg. I 1853 kjoede bogaarden og Vaengsgaarde. Akeragaten til funktionær isolationslokale, i 1853 fik professor F. A. v. den liden tilbygning færdig til en barneværd for 125 børn og i 1854 lejet man teatret (Borgene) til syfilis-mænd.

Dermed sluttede utrykningen af det første rikshospital.

endnu i næsten 30 år blev i bygnings. Man begynde med 2 og endte i 1883 med 6 læger og 1 procektor. Det laaalfald blit et billigt anlæg: 20 maal stor og smukt be- stuet var der pla for 106 kliniske, 61 kirurgiske, 79 hus- patienter, 15 barn og 22 kvindler — tilsaemmen 285 per- siller, og det hele koestet 534,000 eller omtrent 1900 kr. pr. Maal. Men ellers var og blev det et veltaltek sygehus, hvad Fr. straks efter aapningen i sterkt fremholdt. Det blev for traengt, de bygniske for var alette og med aarrene manglene steds mere fol-

Saarinfektionene (»hospita-
dommene») raste, — i 1850
harsellfæbren 175 pct. af
ledende; Og der var nu en
mindre plager.

Allerede i slutten af 40-
begynde man derfor at
hvad der burde gjøres: Ent-
hygning, paabygning og
ning paa den gamle tom-
sterst muelig utvidelse af
ved ydligere grunderhave
(herfor utarbejdede diverse
ser) — eller hel afbygning
ny tomt, som hospitalet im-
Johannes i 1857 foresl-
Stortinget avsatte alle an-
ningsforlag, blev det gan-
erklæret i 1850 at bygge

trou «i høieste grad mang
og i mai s. a. vedtok tinget
medling til regjeringens
overrøis, om der kunde
nytt rikshøgskole for 200 p
og en fedestemmelise for 2
de, b) at finde en paanen
og c) at utarbeide plan
overdrag over de nødvend
slager.

Stortingets hreskvi paa
paa den nye temt skulde
en «menestamentall mave
nomslik som i hysgienisk o
cinak hresende».

Av økonomiske grun
slog regjeringen enden et
paa at utbedre det gamle l
men tinget vilde ha set ut

Rikshospitalets hovedbygning i 1962. 20.000 daler for et vendende riks-
hospitalet. Dette antal
hospitalets direktør og
for undersøgelse af de 3
døgnene, men dengang

Rikshospitalets hovedport.

Veirutsikter mandag:

Et sterkt snefald av stemmeseidler mot forbudet

Det kommer godt med til at dække forbudets missiøneringer!

Tension at Grief Services

Figur 1. Aftenposten brukte tre helsider på Rikshospitalets 100-årsjubileum på jubileumsdagen, lørdag 16. oktober 1926. Artikkelen ble avsluttet med ordene: «Vivat, crescat, floreat!» (Måtte det leve, vokse og blomstre!). Faksimile fra Aftenposten (5).

Dette temanummeret kan naturligvis ikke fylle det tomrommet. Men det kan være en påminnelse om at også institusjonenes historie må skrives. 1826 varsl et nytt år. To hundre år seinere er 1826 fortsatt et viktig utgangspunkt for å forstå hvordan norsk medisin ble til.

Litteratur

1. Larsen Ø. 1826 – et viktig år for norsk medisin. *Michael* 2026; 23: 238–248.
2. Larsen Ø. Sykehus og hus med syke i 1800-tallets Christiania. *Michael* 2026; 23: 249–265.
3. Evensen SA. Rikets hospital gjennom 200 år. *Michael* 2026; 23: 266–279.
4. Gundersen D, Evensberger S. *Bevingede ord*. 4. utgave. Oslo: Kunnskapsforlaget, 2006: 385.
5. Rikshospitalets første 100-år. *Aftenposten (morgenutgave)* 16.10.1926: 1.
6. Sinding-Larsen CMF. *Rikshospitalets første hundrede aar*. Oslo: Centraltrykkeriet, 1926.
7. Sinding-Larsen CMF. Rikshospitalets første hundrede aar. *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 1926; 46: 963–982.
8. Sinding-Larsen CMF. Rikshospitalets første hundrede aar (Forts.). *Tidsskrift for Den norske lægeforening* 1926; 46: 1014–1046.
9. Gade FG. Rikshospitalet i hundrede aar. *Norsk Magazin for Lægevidenskab* 1926; 87: 961–985.
10. Rikshospitalet har 100-årsjubileum. *Arbeiderbladet* 15.10.1926: 9.
11. Elster T. *Rikets hospital: historien om et lite samfunn i den store verden*. Oslo: Aschehoug, 1990.
12. Natvig JB, Børdahl PE, Larsen Ø et al, red. *De tre Riker: Rikshospitalet 1826–2001*. Oslo: Gyldendal akademisk, 2001: 8.
13. Grimsgaard C. Praktverk om et sykehus som forsvinner. *Michael* 2026; 23: 310–311.

Erlend Hem
erlend.hem@lefo.no

Erlend Hem er instituttsjef i Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo, styreleder i Helsehistorisk forum og redaktør i Michael.